

1.1 4.2 Schuttersgilden

In 's-Hertogenbosch waren verschillende schuttersgilden. De schutterijen hadden het karakter van gezelligheidsverenigingen, maar door de voortdurende mobilisatie tijdens de Opstand tegen de Spanjaarden veranderden de schutterijen meer en meer in beroepswaarmachten met als hoofdtaak het handhaven van de openbare orde. Het waren zuiver plaatselijke instellingen, bestuurd door de lokale regeringen. Zie voor meer informatie over de geschiedenis van de schuttersgilden de inleiding bij de inventaris en N.H.L. van den Heuvel, *De ambachtsgilden van 's-Hertogenbosch voor 1629*. Dit boek staat in de studiezaal.

Iedere schutterij had zijn eigen administratie. Voor genealogisch onderzoek zijn vooral de ledenlijsten belangrijk. In het archief van de Oude Schuts (archieffnummer 40) zitten ledenlijsten over de periode 1777-1793 (invnrs. 5-9) In het archief van de schutterij van de kolveniers (archieffnummer 41) zitten geen echte ledenlijsten. Wel zitten in invnr. 63, een register met besluiten van officieren, lijsten van de rotgezellen van de schutterij over het jaar 1721.

In het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch zitten lijsten van leden van de Jonge Schuts uit het jaar 1644 en lijsten uit de 17^e en 18^e eeuw. (invnrs. 4048 en 4049)

1.2 4.3 Lijst van sollicitanten/gemeenteambtenaren

In het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch zitten verschillende documenten over 'gemeenteambtenaren' (archieffnummer 1)

De lijst van sollicitanten is het resultaat van het openstellen van de gemeenteambten in 1798. Op deze lijst staan alle personen die in 1798 gesolliciteerd hebben naar een ambt bij de gemeente. Deze lijst is in de studiezaal. De sollicitatiebrieven zijn moeten uit het depot worden aangevraagd onder invnr. 1086.

In de inventarisnummers 5988, 6318-6328 zitten documenten over schoolmeesters en schoolhouders.

In de inventarisnummer 8578 en 8579 bevatten documenten over de aanstelling van vroedvrouwen door het stadsbestuur.

Alle inventarisnummers moeten uit het depot worden aangevraagd.

1.3 5. Schutterij/militie

1.4 5.1 Schutterij

Na de invoering van de nieuwe nationale grondwet in 1814 kregen de schutterijen in heel Nederland dezelfde organisatie: gemeenten met meer dan 2.500 inwoners kregen een actieve schutterij, kleinere gemeenten een rustende schutterij. Deze laatste zou pas actief worden na een aanval door een buitenlandse vijand. Officieren benoemd door de Kroon hadden de leiding van de schutterijen. In principe moesten alle Nederlandse mannen tussen 18 tot 51 jaar in dienst bij de schutterij. In 1827 kwam een lotingsstelsel met de mogelijkheid van plaatsvervangers.

De schutterijen hadden vaak geen goed kader en materiaal. Ook de discipline van de manschappen liet te wensen over. Met de invoering van de Landweerwet in 1901 werden de schutterijen opgeheven. De algemene dienstplicht kwam. Vanaf 1997 hoeven dienstplichtingen echter niet meer op te komen. Nederland heeft nu een beroepsleger.

Zie voor een gedetailleerd overzicht van de schutterij de inleiding bij de rubriek "Schutterij" van de inventaris van het Nieuw Stadsarchief van 's-Hertogenbosch (archieffnummer 2). Daar staat ook een overzicht van andere relevante archieven.

's-Hertogenbosch

Niet alles is bewaard gebleven. Er zijn geen lotingsregisters van na 1869. De ledenadministratie is niet consequent bijgehouden. Raadpleeg voor meer informatie de inventaris in de studiezaal (archieffnummer 2).

De inschrijvingsregisters 1828-1902 zitten in de inventarisnummers 39-152. De alfabetische lijsten 1828-1902 in de inventarisnummers 153-234. De lotingsregisters 1828-1869 in de inventarisnummers 235-283.

In het archief van de commandant van de dienstdoende schutterij, 1815-1907, zit een uitgebreide ledenadministratie in de inventarisnummers 101-206. Deze inventaris heeft ook een uitgebreide inleiding (archieffnummer 43).

In het archief van de krijgsraad/schuttersraad van de dienstdoende schutterij zitten documenten over het houden van financieel toezicht en het handhaven van de discipline over de periode 1815-1904. In dit archief zit ook een deel van de ledenadministratie over 1868-1904 in de inventarisnummers 1-26. Zie voor meer informatie de inventaris met bijbehorende inleiding (archieffnummer 44).

Bokhoven

In het Nieuw archief van de gemeente Bokhoven, 1827-1922, (archieffnummer 8) zitten in invnr. 338 en 342 documenten over de schutterij. Er zijn geen series registers bewaard gebleven. Misschien omdat Bokhoven te weinig inwoners telde om een administratie op te zetten of om zelfs maar een rustende schutterij in te stellen.

Empel

Zie de inventaris van de gemeente Rosmalen (archieffnummer 474).

Engelen

In de inventaris van de archieven van de gemeente Engelen, 1821-1921 (archieffnummer 11), zijn geen registers met betrekking tot de schutterij bewaard gebleven. Het is niet bekend waarom. Er is wel een rustende schutterij geweest in Engelen. In inventarisnummer 829 bevindt zich een stuk betreffende een voorstel uit 1830 tot het oprichten van een burgerlijke nachtwacht, samengesteld uit de leden van de rustende schutterij. Dit voorstel is niet aangenomen.

Rosmalen

In de inventaris van de het archief van de gemeente Rosmalen, 1811-1932 (archieffnummer 474) staat een rubriek "schutterij" met de beschrijvingen van de rustende schutterij voor Rosmalen en Empel. De staten van schuttersplichtingen over de periode 1828-1901 zitten in de inventarisnummers 1608-1679. De inschrijvingsregisters over 1829-1902 zitten in de inventarisnummers 1700-1773. De alfabetische naamlijsten over 1829-1902 zitten in de inventarisnummers 1794-1867. De lotingsregisters over de periode 1830-1902 zitten in de inventarisnummers 1868-1950. Raadpleeg voor meer informatie de inventaris.

Nuland

In de archieven van Nuland zijn geen documenten over de schutterij en of de militie bewaard gebleven. Onbekend is of Nuland een schutterij heeft gehad zoals die er wel was in de andere onderdelen van 's-Hertogenbosch.

1.5 5.2 Militie

Bij de huwelijksbijlagen zitten zogenaamde "uittreksels uit de militieregisters". Iedere volwassen man moest bewijzen dat hij de dienstplicht bij de militie had vervuld.

De militieregisters bestaan sinds de instelling van een Nationale Militie in 1814. Deze militie was er naast het beroepsleger en de schutterijen. In beginsel zaten er vrijwilligers in de militie in de leeftijd van 18 tot en met 25 jaar, aangevuld door lotelingen, ongehuwde mannen.

Ieder gemeentebestuur maakte jaarlijks een lijst aan van mannen die in aanmerking kwamen voor het zogenaamde "inschrijvingsregister". Van deze registers werden alfabetische naamlijsten gemaakt. Daarna werden loten gemaakt. Iedere ingeschrevene trok een lot. Na deze loting werden twee identieke lotingsregisters aangelegd op volgorde van het lotnummer. Eén lotingsregister werd opgestuurd naar de gemeente, het andere werd bewaard bij de gouverneur van de provincie. Zodra bekend was hoeveel mannen opgeroepen moesten worden keek men in lotingsregisters en zorgde de gemeente ervoor dat voldoende mannen opgeroepen en daarna ingelijfd konden worden.

Vrijstelling was mogelijk. Bovendien konden tegen betaling vervangers, de zogenaamde "remplaçanten" worden ingehuurd of kon er geruild worden met mannen die een zeer hoog lotingsnummer hadden getrokken en op grond van dit hoge nummer zeer waarschijnlijk niet opgeroepen zouden worden. Het systeem van plaatsvervangers werd in 1898 met de invoering van de persoonlijke dienstplicht opgeheven. Het lotingssysteem werd in pas in 1938 afgeschaft.

Wat staat in de registers?

In de registers staan: voornaam, achternaam, namen van de ouders of voogden, geboortedatum en -plaats, beroep, lichaamslengte, redenen van eventuele vrijstelling, naam van eventuele plaatsvervanger en datum van inlijving en bij welk korps. Niet in ieder soort register staat dezelfde informatie.

's-Hertogenbosch

In het Nieuw-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch zit de rubriek 'militaire zaken'. De inschrijvingsregisters 1816-1922 zitten in de invnrs. 8-113. De alfabetische lijsten van ingeschrevenen 1817-1919 zitten in de invnrs. 129-194. De lotingsregisters 1863-1929 zitten in invnrs.195-255. Zie voor meer informatie de inventaris (archieffnummer 2)

De militieregisters 1817-1929 staan op www.militieregisters.nl Er kan op verschillende manieren gratis gezocht worden. Voor het bekijken van de scans moet betaald worden.

Bokhoven

In het archief van de gemeente Bokhoven, 1827-1922 zitten in de invnrs. 339 en 340 documenten over de inschrijving, keuring, loting en verlof van dienstplichtigen (archieffnummer 8)

Kijk ook in de inventaris van de gemeente Engelen voor gegevens over mannen in Bokhoven woonachtig, maar ingeschreven in registers van de gemeente Engelen (archieffnummer 11) De documenten moeten uit het depot worden aangevraagd.

Empel

Zie voor gegevens over inwoners van Empel de inventarissen van Engelen (archieffnummer 11) en Rosmalen (archieffnummer 466) De documenten moeten uit het depot worden aangevraagd.

Engelen

In het archief van de gemeente Engelen 1821-1921 zitten in de rubriek "militaire zaken" de inschrijvingsregisters 1838-1921 in de invnrs. 1050-1132.

De alfabetische naamlijsten 1849-1861 zitten in de inventarisnummers 1133-1145. De lotingsregisters en uittreksels uit de lotingsregisters 1862-1920 (met hiaten) zitten in de inventarisnummers 1146-1158. Raadpleeg voor meer informatie de inventaris (archieffnummer 11) De documenten moeten uit het depot worden aangevraagd.

Rosmalen

In het archief van de gemeente Rosmalen, 1811-1932 zitten in de invnrs. 1422-1491 de inschrijvingsregisters 1818-1935. De registers over de inwoners van Empel gaan over 1818-1837. De alfabetische naamlijsten 1818-1882 (1818-1875 voor Empel) zitten in de invnrs. 1497-1561. De lotingsregisters voor Rosmalen en Nuland 1863-1883 zitten in de invnrs. 1568-1588. Zie voor meer informatie de inventaris (archieffnummer 474) 1817-1935

De militieregisters 1817-1935 staan op www.militieregisters.nl Er kan op verschillende manieren gratis gezocht worden. Voor het bekijken van de scans moet betaald worden.

Nuland

Raadpleeg voor de militieregisters van inwoners van Nuland de inventaris van het archief van Rosmalen (archieffnummer 474)